

Кокоша Антоніна

магістрант факультету соціальної та психологічної освіти

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи – *Коляда Н.М.*

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Соціальна робота – це унікальна професія системи «людина-людина», яка вимагає від фахівця володіння ґрунтовними знаннями, вміннями та навичками, розвитком відповідних професійних та особистісних якостей, високим рівнем сформованості психологічної готовності до професійної діяльності. Соціальний працівник повинен розуміти не лише ознаки, але й причини виникнення проблеми та уміти віднайти шляхи її подолання. Важливе значення в розвитку таких умінь та навичок відіграє правильно організована та скоординована професійна підготовка. У зв'язку з цим особливу актуальність набуває питання дослідження закордонного досвіду організації підготовки майбутніх соціальних працівників [7].

Важливе місце у вивченні проблеми підготовки майбутніх працівників соціальної сфери займають праці українських науковців О. Безпалько, І. Зверевої, З. Кияниці, В. Кузьмінського та ін. Оскільки проблема підготовки працівників соціальної сфери реалізується в Україні не так давно, велике значення для нас має досвід з цієї проблеми зарубіжних країн.

Підготовка соціальних працівників ведеться у більшості університетів Західної Європи та США. Існує два основних напрямки підготовки. Перший – пов'язаний з підготовкою соціальних працівників, які надають допомогу конкретним людям або групам населення, наприклад, сім'ям, важким підліткам, дітям, інвалідам, людям похилого віку, безробітним, девіантним особистостям. Інший напрямок призначено для підготовки організаторів та адміністраторів

соціальної роботи. Фахівці такого профілю повинні оволодіти знаннями не тільки в області самої соціальної роботи (тобто роботи з людьми), але й пройти сильну економічну та менеджерську підготовку, оскільки їх подальша робота буде пов'язана з координацією і організацією соціальної роботи та розробки соціальної політики, на рівні держави, окремого регіону, території або соціальної установи.

В усіх західноєвропейських країнах соціальні працівники навчаються у межах третинної системи освіти і здебільшого на рівні старших курсів. Ірландія та Об'єднане Королівство розглядають можливість вважати кваліфікованими спеціалістами (початкового ступеня) в галузі соціальної роботи як випускників, так і не випускників. Лише чотири країни (Бельгія, Франція, Люксембург і Нідерланди) пропонують високо спеціалізовані курси навчання. В усіх інших країнах студенти здобувають загальну освіту, яка формально дає їм кваліфікацію в широкому діапазоні практики соціальної роботи. Однак це є результатом тривалого і суперечливого процесу переходу від вузької спеціалізації до широкопрофільної освіти. Німеччина, Ірландія та Об'єднане Королівство зовсім недавно почали використовувати багатопрофільні курси та програми навчання. Це свідчить про існування проблеми вузької спеціалізації в цих країнах, як і в більшості інших.

Лише кілька країн не мають централізованого нагляду за навчанням соціальної роботи. До них належать Німеччина, Ісландія, Ізраїль, Італія, Швейцарія та Югославія. Найбільш централізованою є форма нагляду в Ірландії та Об'єднаному Королівстві: у них Центральна Рада з освіти і навчання соціальної роботі здійснює керівництво щодо вироблення вимог і змісту курсів, а також видачі сертифікатів і присудження ступенів. Деякі інші країни регулюють навчання соціальної роботі різними засобами: за допомогою законодавства, наприклад, Данія, Фінляндія, Франція, Іспанія здійснюють це, тоді як Австрія, Бельгія, Греція, Люксембург, Нідерланди, Португалія, Швеція делегують повноваження для здійснення нагляду Міністерству освіти, охорони здоров'я або іншим спеціальним організаціям (Норвегія, Турція). Інститути

також формують підготовчі курси за допомогою деталізованих програм навчання (Франція, Іспанія), залучення екзаменаторів зі сторони (наприклад, Норвегія), або, як це робиться в Ірландії та Об'єднаному Королівстві, шляхом вироблення необхідних попередніх вимог і критеріїв до навчальних курсів та перевірки відповідності рівня підготовки фахівців професійним ліцензіям, які мають юридичну силу.

У Великобританії структура підготовки фахівців соціальної роботи подана різнорівневою багатоступеневою системою. Перші чотири ступені – недипломовані соціальні працівники, які безпосередньо забезпечують обслуговування клієнтів у різних соціальних закладах. П'ятий-шостий ступені – дипломовані спеціалісти соціальної роботи, які пройшли відповідну підготовку в університетах чи коледжах

Порівнюючи програми підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах Великобританії та України, ми можемо бачити, що при великій кількості спільних дисциплін у британських навчальних закладах значно більше часу (у півтора-два рази) приділяють практиці студентів.

Важлива роль у процесі практичної підготовки майбутніх соціальних працівників у Великій Британії, на відміну від України, належить педагогу-наставнику. Від його професійної компетентності залежать як успіх практики в цілому, так і ступінь задоволеності практикою студентів. Тому підбір, навчання й утримання в штаті кваліфікованих педагогів-наставників – важливе завдання, яке перебуває в центрі уваги всіх закладів соціальної роботи Великобританії, що орієнтуються на високі стандарти професійної підготовки [6, с. 75–78].

Освіта у сфері соціальної роботи і підготовка соціальних працівників у Великій Британії характеризується тим, що диплом із соціальної роботи (DipSW) є визнаною кваліфікацією у Великій Британії для соціальних працівників і службовців у цій сфері.

Польова практика є однією з основних відмінних рис навчання соціальної роботи в США. Тут студенти усвідомлюють цінність соціальної роботи, навчаються розвивати професійні відносини з клієнтами в процесі надання

допомоги, починають реалізовувати ідею відповідальності перед клієнтом, агентством, громадою, зустрічаються з етичними дилемами та намагаються вирішувати їх, застосовують на практиці знання поведінки та потреб людини, про ресурси місцевої общини, встановлюють зв'язок своєї практичної роботи з підходами до оцінки її результатів [3, с. 98–100].

Теорія процесу практичного навчання соціальної роботи в США характеризується трьома підходами щодо його організації, а саме: наставницьким; академічним; поєднуючим. На сьогодні у США спостерігається посилення ролі держави у соціальній сфері, що пов'язано як з характером, так і з масштабністю соціальних проблем, з якими зіткнулося американське суспільство. Цілком ймовірною є поява нових форм і сфер практичної діяльності соціальних працівників, що безумовно буде розвивати сферу професійної підготовки спеціалістів цієї галузі.

Важливим є співвідношення теоретичного навчання та практики у вищій професійній освіті Німеччини. Оскільки навчання у вищих спеціальних школах Німеччини є практично орієнтованим, то майбутні соціальні працівники проходять декілька видів практики: допрофесійну, вступну, спеціалізовану під час основного навчання, а також професійну практику. Практика може супроводжувати теоретичне навчання, наприклад, під час проектного навчання або бути неперервною (блок-практика). Загалом, за умови академічної підготовки у вищих спеціальних школах упродовж 3 років на безпосередню практичну діяльність відводиться 1 рік [4].

Європейська модель практичного навчання фахівців у галузі соціальної роботи має суттєві відмінності від американської, що обумовлено історично сформованими традиціями в практиці і багатим досвідом (перші програми професійної підготовки соціальних працівників з'явилися спочатку в Амстердамі, потім в Берліні, Лондоні).

Професійній підготовці майбутніх соціальних працівників Франції притаманна вузька спеціалізація за напрямками асистування, спеціалізоване

виховання, анімація. При цьому більше половини навчального часу відводиться практичній підготовці.

З огляду на результати дослідження [5], вважаємо цікавим німецький досвід професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, розподілений за характером навчання та специфікою подальшої діяльності. А саме, у Німеччині відокремлено сфери практичної та наукової соціальної роботи рівнем навчального закладу: практиків соціальної роботи готують у вищих спеціальних школах, в той час як заклади вищої освіти спрямовані на підготовку викладачів і дослідників у галузі соціальної роботи.

Сьогодні розробники освітньо-професійних програм керуються рекомендаціями МОН України та міжнародного проекту Європейської Комісії «Гармонізація освітніх структур у Європі» – TUNING: Tuning Educational Structures in Europe. З урахуванням компетентнісного підходу у вищій освіті, ці рекомендації представляють собою сукупність компетентностей випускників освітніх програм, відображених у системі навчальних дисциплін, методів і результатів навчання [1]. Також, з огляду на новизну фаху, науковці опираються на провідний зарубіжний досвід соціальної освіти задля виділення апробованих ефективних методик.

При визначенні змісту і/або складових професійної компетентності як результату оволодіння кваліфікацією ВНЗ обирають два способи. Перший спосіб передбачає наявність некласифікованого вузькоспеціального переліку майбутніх знань, умінь, здатностей, компетентностей випускників спеціальності, який співвідноситься з очікуваними результатами програми. Другий спосіб класифікує професійні компетентності на загальні (які відображають зміст вищої освіти загалом) та фахові (спрямовані на майбутню професійну діяльність).

Аналіз теорії соціальної роботи в Україні свідчить про переважання трьох основних напрямів діяльності фахівців: виховного (соціальне навчання), фасилітативного (посередництво у кризових ситуаціях), адвокативного (захист прав і представництво) [2, с. 125–128].

Дослідники з напрямку вивчення особливостей підготовки соціальних працівників за кордоном звертають увагу, що є певні загальні тенденції, а саме: інтегративний характер і міждисциплінарні зв'язки при підготовці фахівців з соціальної роботи. Найбільший вплив у процесі підготовки мають філософія, соціологія, психологія, педагогіка, антропологія, етика, медична підготовка, право. Характерною рисою слід вважати також широке впровадження сучасних теоретичних концепцій, заснованих на цій інтегративності.

У порівнянні із зарубіжними програмами підготовки майбутніх соціальних працівників (США, Велика Британія, Франція) українські освітні програми не є практико орієнтованими; обсяг навчального часу, відведений на практику найчастіше складає 10 %, що не є достатнім для формування саме компетентностей.

Сфера фахової підготовки майбутніх соціальних працівників потребує спеціалізації залежно від категорій клієнтів майбутньої професійної діяльності. Розширення сфер професійної діяльності майбутніх соціальних працівників спрямоване на збільшення можливостей працевлаштування, однак негативно відображається на якості професійної підготовки через перенасичення її змісту.

Отже, підсумовуючи, зазначимо, що підготовка майбутніх соціальних працівників у західних країнах здійснюється на високому рівні, важливе значення в якій відіграє інтегративний і міждисциплінарний характер її організації та практична підготовка. Для України є позитивним вивчення такого досвіду, адже, в сфері освіти і підготовки соціальних працівників залишається ще чимало проблем, а раціональне використання закордонного досвіду дасть можливість вирішити хоча б частину з них.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Освітня програма: вимоги та методика розроблення [Текст]: метод. реком. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. – 60 с.
2. Поліщук В. Історія соціальної педагогіки та соціальної роботи [Текст] / В. Поліщук, О. Янкович. – Тер-нопіль: ТДПУ, 2009. – 256 с.

3. Поліщук В. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери. Зарубіжний досвід / В. Поліщук. – Тернопіль : «Богдан», 2003. – 183 с.
4. Пришляк, О. Змістовий компонент професійної підготовки соціальних педагогів у Німеччині / О. Пришляк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2007. – № 1. – С. 39–44.
5. Романовська Л. Система підготовки фахівців з соціальної роботи за кордоном на прикладі розвинених країн [Електронний ресурс] / Л. Романовська // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби. – 2013. – № 3. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2013_3_21.pdf
6. Соціальні технології: світовий досвід та тенденції розвитку в Україні : монографія / [за ред. В. Барабаша]. – Херсон : Вид-во ПП Вишемирський В. С., 2008. – 340 с.
7. Шепелюк С. Організація професійної підготовки майбутніх соціальних працівників: міжнародний досвід [Електронний ресурс] / Шепелюк С. // Наукові праці. Випуск 141. Том 153. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2011/153-141-17.pdf>.